

Стійкість, оборона, безпека: погляд з України та Швеції

МЕТОДОЛОГІЯ

Всеукраїнське соціологічне опитування проводилося Marie Cederschiöld University (Швеція), Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова у період з 29 листопада по 14 грудня 2024 року.

Опитування проводилося методом face-to-face у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та місті Києві (у Запорізькій, Донецькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській областях – лише на тих територіях, що контролюються урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 року (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 1518 респондентів віком від 18 років.

Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,6%.

Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

Аналіз результатів опитування дає можливість оцінити, якою є соціально-психологічна атмосфера в українському суспільстві, зокрема шляхом порівняння деяких показників з даними 2017 року. Варто відзначити, що майже вдвічі (з 17% до 32%) зросла частка тих, хто вважає, що більшості людей можна довіряти (хоча 67,5% все ще вважають, що потрібно бути дуже обережним у стосунках з людьми).

На кілька відсотків стало більше тих, хто довіряє людям іншої віри і національності (хоча більше половини не схильні їм довіряти).

Наскільки Ви довіряєте людям, які представляють різні групи? Відносно кожної групи, які я перерахую, скажіть, чи довіряєте Ви їй повністю, довіряєте деякою мірою, не дуже довіряєте або зовсім не довіряєте?

	Повністю довіряю	Деякою мірою довіряю	Не дуже довіряю	Зовсім не довіряю	Не відповіли
Ваша сім'я					
<i>Березень 2017р.</i>	90,4	8,7	0,6	0,1	0,1
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	83,8	14,1	1,7	0,3	0,1
Люди, які живуть по сусідству з Вами					
<i>Березень 2017р.</i>	16,0	57,0	21,9	4,7	0,4
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	18,4	58,0	20,0	3,5	0,1
Люди, з якими Ви особисто знайомі					
<i>Березень 2017р.</i>	14,4	65,6	17,2	2,7	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	17,4	61,9	17,9	2,6	0,2
Люди, з якими Ви вперше зустрілися					

<i>Березень 2017р.</i>	0,5	21,7	55,0	22,6	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	3,1	20,9	53,0	22,8	0,2
Люди іншої релігії/віри					
<i>Березень 2017р.</i>	2,1	33,0	49,1	15,5	0,3
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	5,1	35,0	44,6	15,1	0,2
Люди іншої національності					
<i>Березень 2017р.</i>	1,9	35,6	46,0	16,3	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	4,5	37,7	43,5	14,3	0,1

Найбільшою мірою порівняно з 2017 роком зріс рівень довіри до Збройних сил (частка тих, хто повністю довіряє, зросла з 21% до 69%). Також зріс рівень довіри до благодійних та гуманітарних організацій, поліції, великих компаній, державної служби, системи правосуддя, парламенту та уряду. За результатами аналізу можемо констатувати зростання довіри в українському суспільстві.

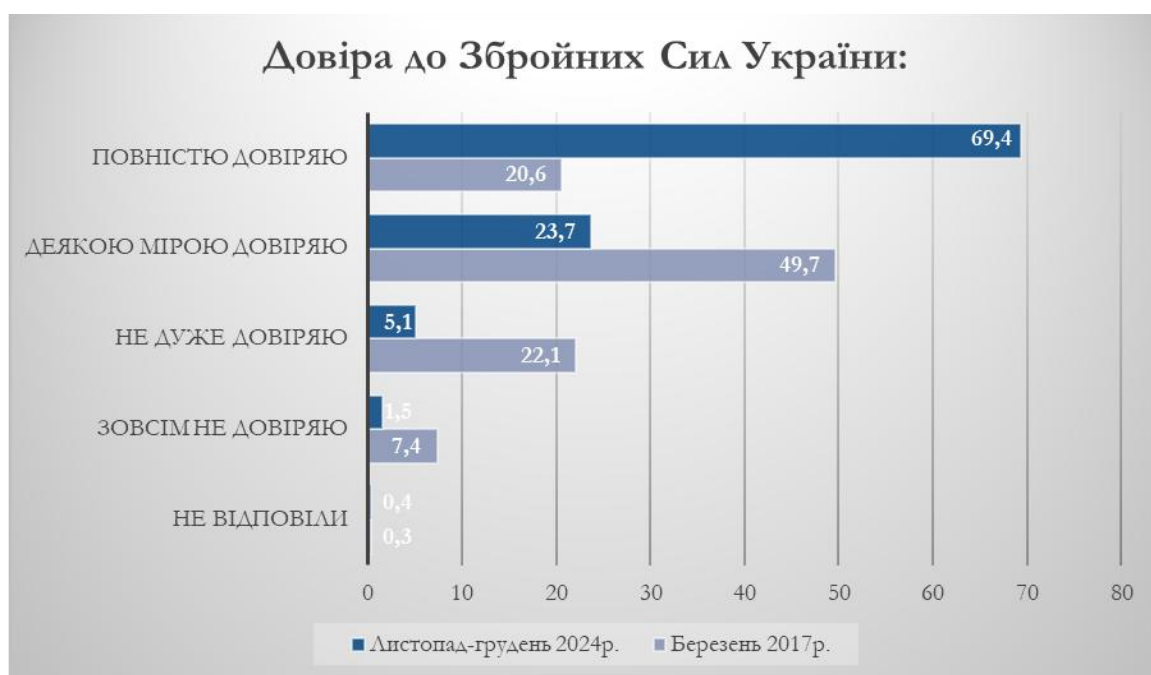
Тут згадуються деякі організації та громадські інститути. Скажіть, наскільки Ви довіряєте кожній (ому) з них: повністю довіряєте, деякою мірою довіряєте, не дуже довіряєте або зовсім не довіряєте?

	Повністю довіряю	Деякою мірою довіряю	Не дуже довіряю	Зовсім не довіряю	Не відповіли
Збройні сили України					
<i>Березень 2017р.</i>	20,6	49,7	22,1	7,4	0,3
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	69,4	23,7	5,1	1,5	0,4
Церква					
<i>Березень 2017р.</i>	22,1	43,6	24,1	9,9	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	28,1	44,3	19,4	7,8	0,4
Благодійні та гуманітарні організації					
<i>Березень 2017р.</i>	8,6	55,8	25,0	10,2	0,3
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	13,6	56,6	21,8	7,5	0,5
Національна поліція України					
<i>Березень 2017р.</i>	2,6	30,8	44,3	22,1	0,3
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	7,4	41,2	34,5	16,4	0,5
Соціальні мережі та соціальні медіа					
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	4,7	39,6	41,2	13,9	0,5
Великі компанії					
<i>Березень 2017р.</i>	1,3	25,0	49,3	24,0	0,4
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	4,4	37,7	39,4	18,0	0,5
Державні служби (у 2017р. - Державні установи)					
<i>Березень 2017р.</i>	0,9	27,6	43,7	27,1	0,6
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	4,6	36,9	41,0	17,0	0,4
Преса					
<i>Березень 2017р.</i>	1,6	38,4	44,3	15,6	0,1
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	5,9	29,8	44,7	19,3	0,3
Система правосуддя (у 2017 р.- суди)					
<i>Березень 2017р.</i>	1,3	10,5	43,0	44,9	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	2,5	19,7	41,2	36,1	0,6
Верховна Рада України (Парламент)					
<i>Березень 2017р.</i>	0,6	9,1	39,3	50,7	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	2,6	15,0	40,4	41,6	0,4

Кабінет Міністрів України (Уряд)					
<i>Березень 2017р.</i>	1,0	11,8	41,0	45,9	0,3
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	1,9	16,3	39,4	42,0	0,4
Політичні партії					
<i>Березень 2017р.</i>	0,4	8,8	40,0	50,5	0,2
<i>Листопад-грудень 2024р.</i>	1,8	10,3	37,8	49,8	0,3

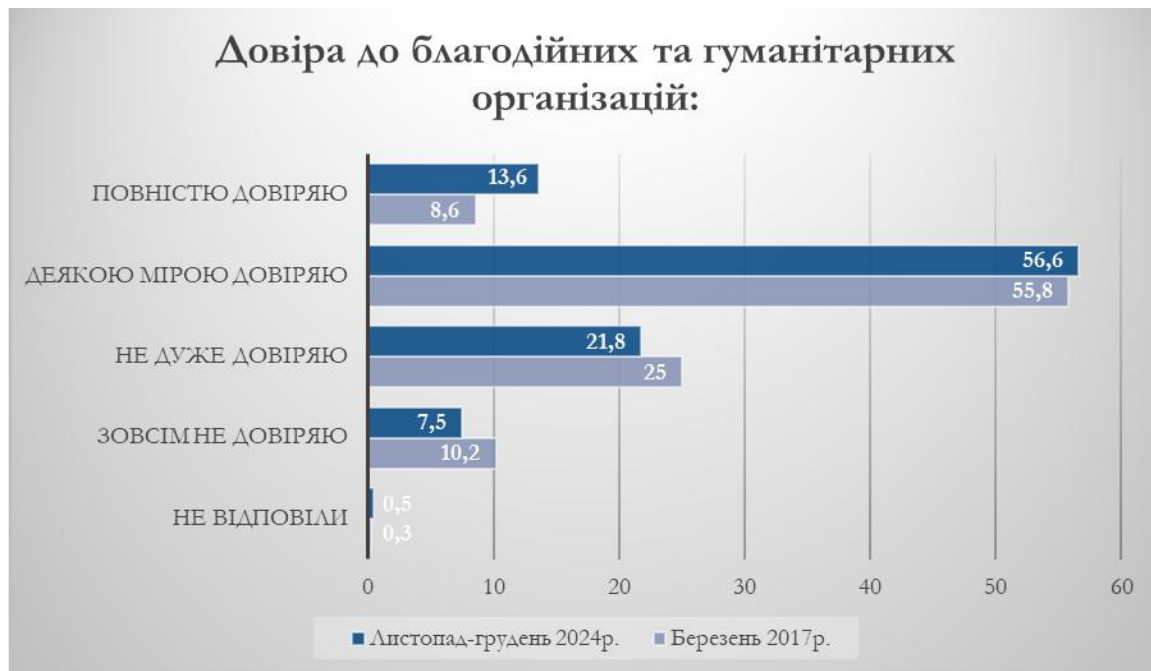
Довіра до ЗСУ зросла більш ніж утричі, ймовірно, внаслідок їхньої ролі у відбитті російської агресії:

- 2017: лише 20,6% повністю довіряли, 49,7% — частково.
- 2024: різке зростання довіри — 69,4% повністю довіряють, лише 5,1% не дуже довіряють.

Зафіксована позитивна динаміка зростання довіри до благодійних та гуманітарних організацій, ймовірно, пов'язана з великою участю цих організацій у допомозі постраждалим від війни:

- 2017: 8,6% повністю довіряли.
- 2024: майже вдвічі більше — 13,6%.

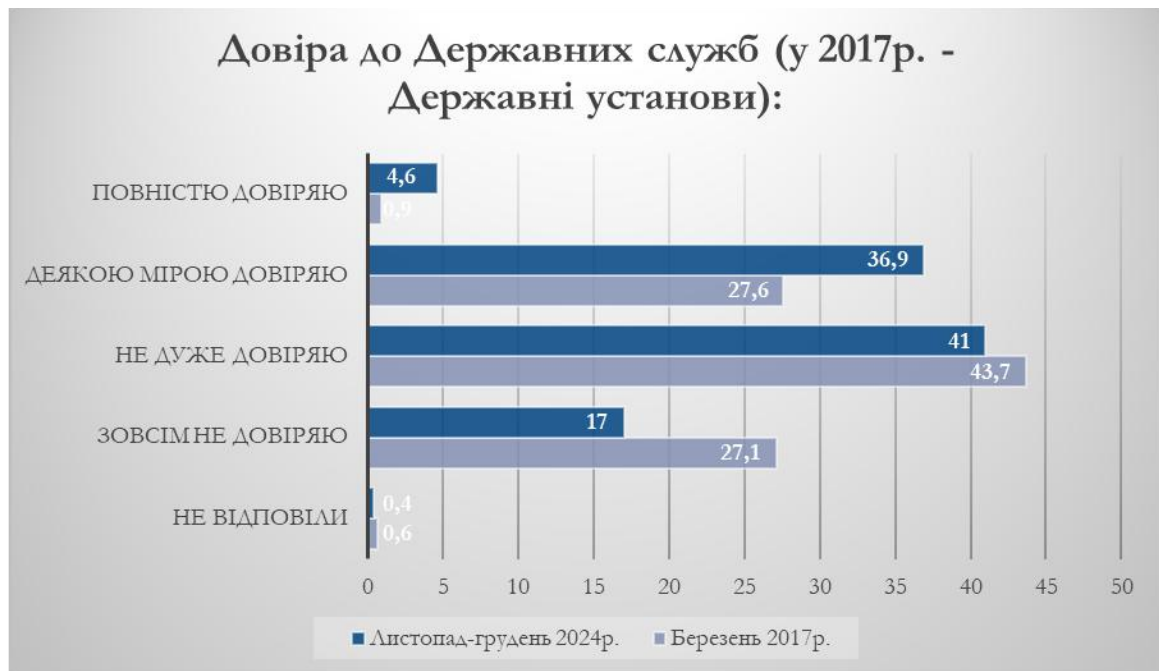
Соцмережам довіряють більше, проте недовіра залишається значною:

- 2017: 2% повністю довіряли, 48,0% — не дуже.
- 2024: довіра трохи зростає — 4,7% повністю довіряють, але 41,2% все ще "не дуже довіряють".

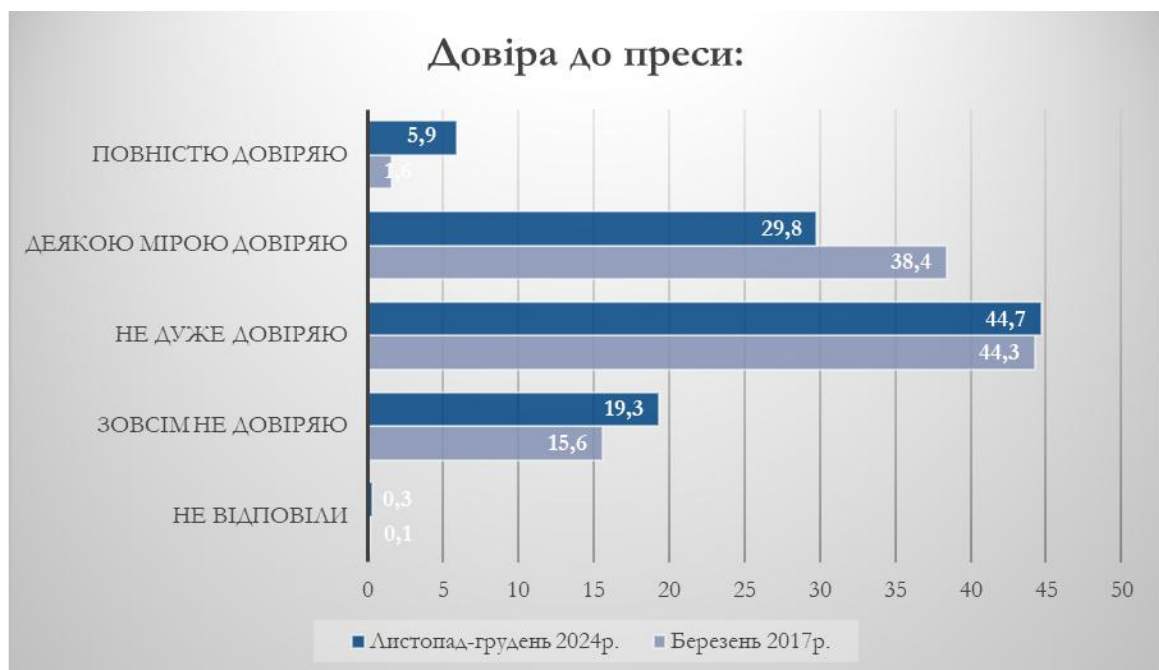
Часткове покращення, але загалом високий рівень недовіри зберігається до державних служб:

- 2017: низька довіра — 1,4% повністю довіряють.
- 2024: зростання до 4,6% повної довіри, але 41% все ще не довіряє.

Довіра до ЗМІ лишається неоднозначною:

- 2017: 1,6% повністю довіряли, 44,3% — не дуже.
- 2024: зросла повна довіра до 5,9%, але і недовіра висока — 44,7% "не дуже довіряють", 19,3% — зовсім не довіряють.

Стосовно частки тих, хто вважає себе щасливим, то ситуація статистично значуще не змінилася – відповідно 59% і 62% вважають себе щасливими, і відповідно 34% і 37% не вважають. Менш щасливими почувають себе жителі Південного регіону (46%, а 53% не вважають себе щасливими). Чим молодші респонденти, тим частіше вони почувають себе щасливими (від 54% серед тих, кому 60 і більше років, до 75% серед тих, кому від 18 до 29 років). Вважають себе щасливими 63% тих, хто вважає рідною українську мову і 46% тих, хто вважає рідною російську.

Водночас зросла частка тих, хто пишається тим, що є громадянином України – з 68% до 85% (а тих, хто дуже пишається – з 22% до 47%). Пишаються своїм

громадянством від 76% на Сході і 77% на Півдні до 91% у Західному регіоні (88% тих, хто вважає рідною українську мову, і 60% тих, хто вважає рідною російську).

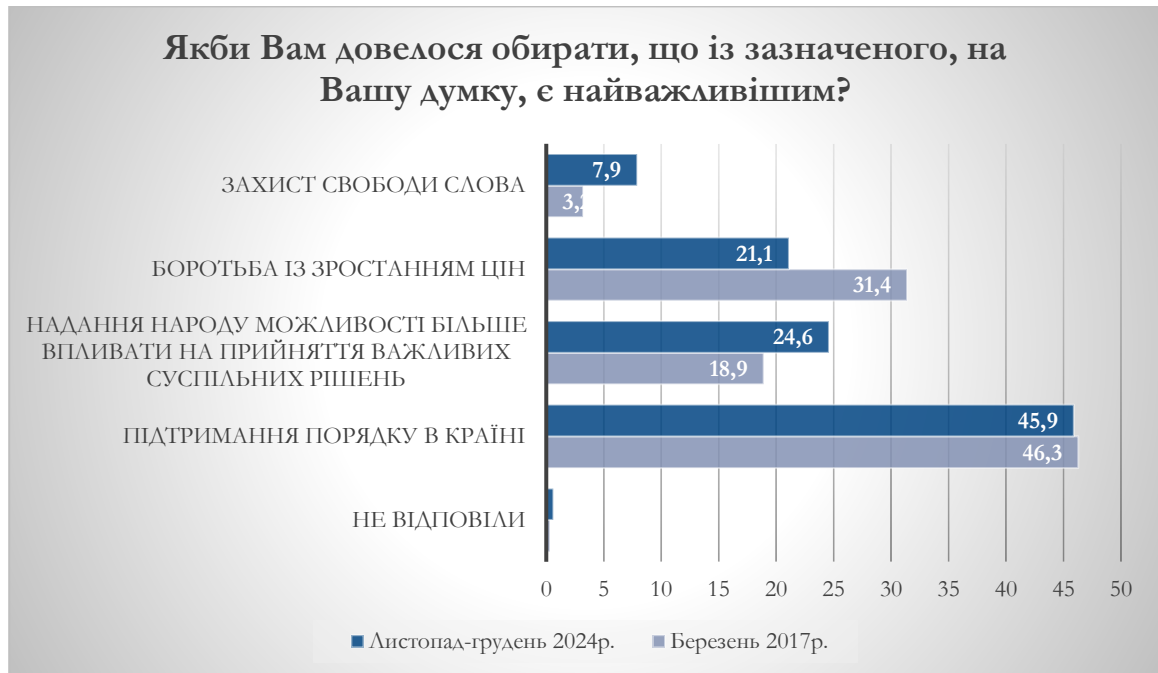
Стосовно змін у системі ціннісних орієнтацій, то стосовно списку якостей, які можна виховати в сім'ї у дітей, частіше, порівняно з 2017 роком, називається рішучість, наполегливість (зростання з 43% до 50%).

Перед Вами список якостей, які можна виховати в сім'ї у дітей. Які з них є найважливішими? Ви можете обрати НЕ БІЛЬШЕ НІЖ 5 ЯКОСТЕЙ!

	Березень 2017р.	Листопад-грудень 2024р.
Працьовитість	77,8	63,2
Почуття відповідальності	67,2	61,6
Терпимість і повага до інших людей	51,5	52,7
Рішучість, наполегливість	42,9	50,0
Бережливість, обачне ставлення до грошей і речей	42,4	43,7
Незалежність	41,6	43,0
Гарні манери	-	42,7
Самовираження	36,8	-
Слухняність	23,5	19,3
Релігійність	14,8	16,2
Уява	14,3	11,7
Безкорисливість	13,9	11,7
Нічого з цього	-	0,7

Зросла значущість демократичних цінностей – з 19% до 25% зросла частка тих, хто вважає найважливішим надання народу можливості більше впливати на

прийняття важливих суспільних рішень, з 3% до 8% – частка тих, хто вважає найважливішим захист свободи слова.

51% опитаних відповіли, що протягом минулого року робили благодійний внесок, для волонтерських організацій, що допомагають Силам оборони України, 18,5% – для релігійних або церковних організацій, 17% – для інших волонтерських, гуманітарних або благодійних організацій. Лише 32% не робили протягом минулого року благодійних внесків до жодної з таких організацій.

27,5% респондентів віднесли себе до соціальної мережі*. Молодші респонденти частіше відносили себе до соціальної мережі (від 16% серед тих, кому 60 і більше

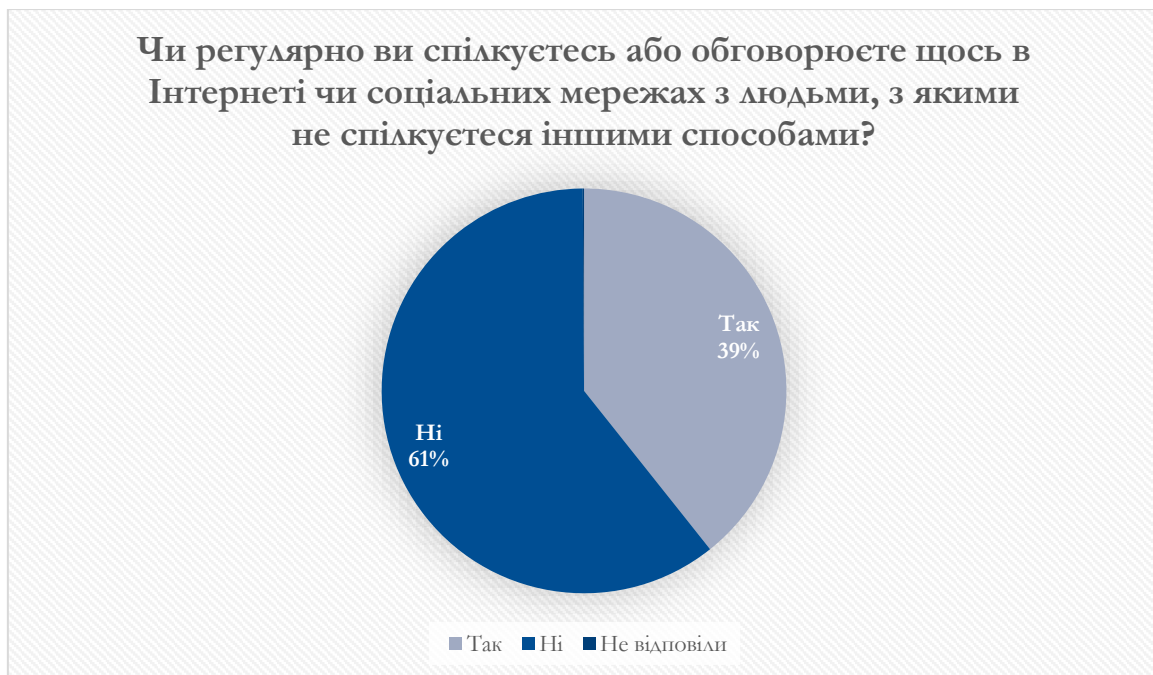
років, до 38% серед тих, кому менше 40 років). Від 17% – серед тих, хто має лише середню освіту, до 32% – серед тих, хто має вищу освіту.

**Під мережею розуміються такі групи, де принаймні три людини (три людини або більше) роблять щось разом із певною регулярністю у свій вільний час, не будучи включеними в якусь формальну організацію. Це можуть бути групи людей, яка регулярно займається спортом у вільний час, групи для батьків або книжковий клуб.*

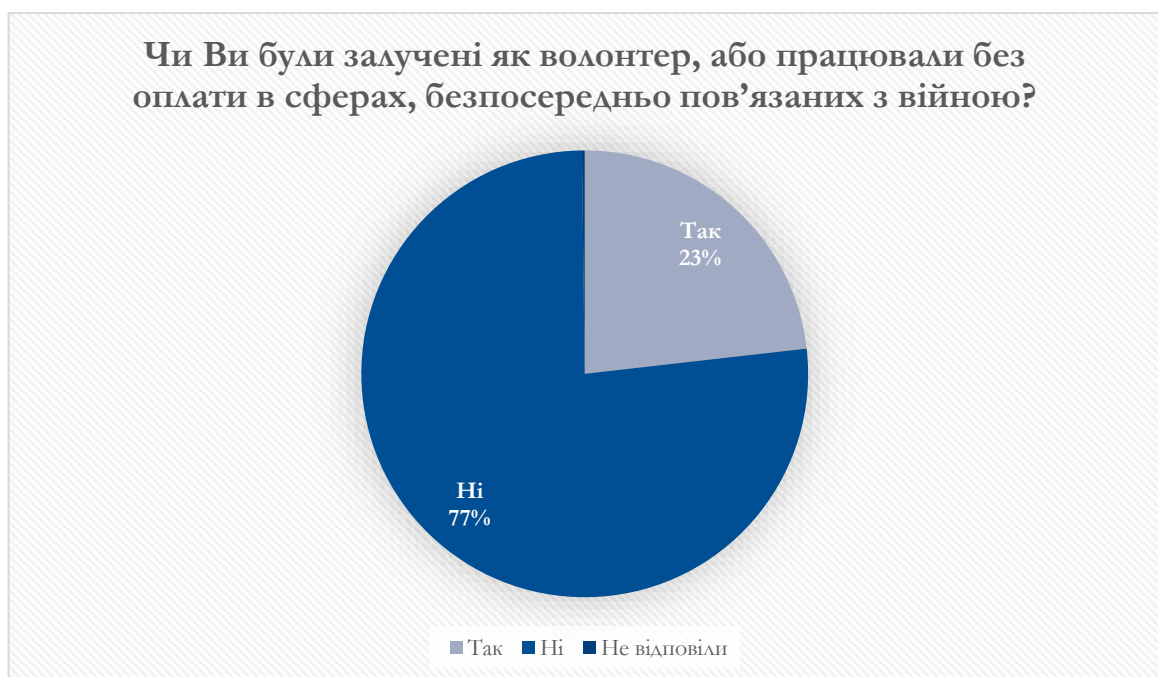

39% опитаних відповіли, що регулярно спілкуються або обговорюють щось в Інтернеті чи соціальних мережах з людьми, з якими вони не спілкуються в інший спосіб. Чим молодші респонденти, тим частіше вони регулярно

спілкуються або обговорюють щось в Інтернеті чи соціальних мережах з людьми, з якими не спілкуються в інший спосіб (від 20% серед тих, кому 60 і більше років, до 60% серед тих, кому 18–29 років).

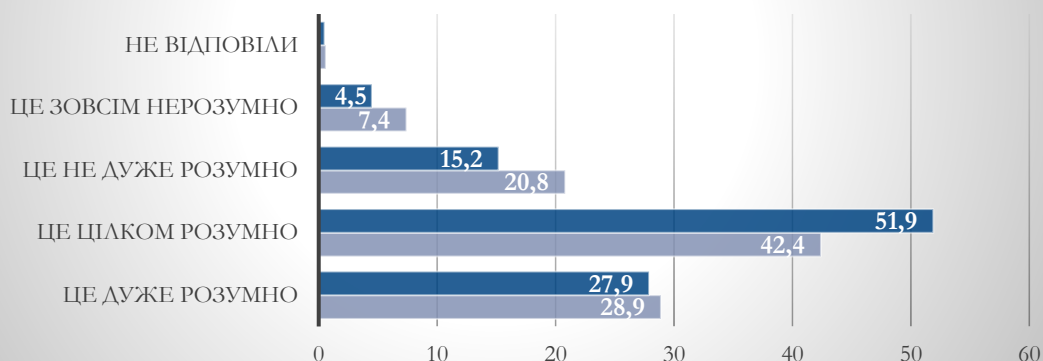
23% були залучені як волонтери або працювали без оплати в сферах, безпосередньо пов'язаних з війною.

80% опитаних вважають розумно ділитися запасами з іншими під час кризи та війни.

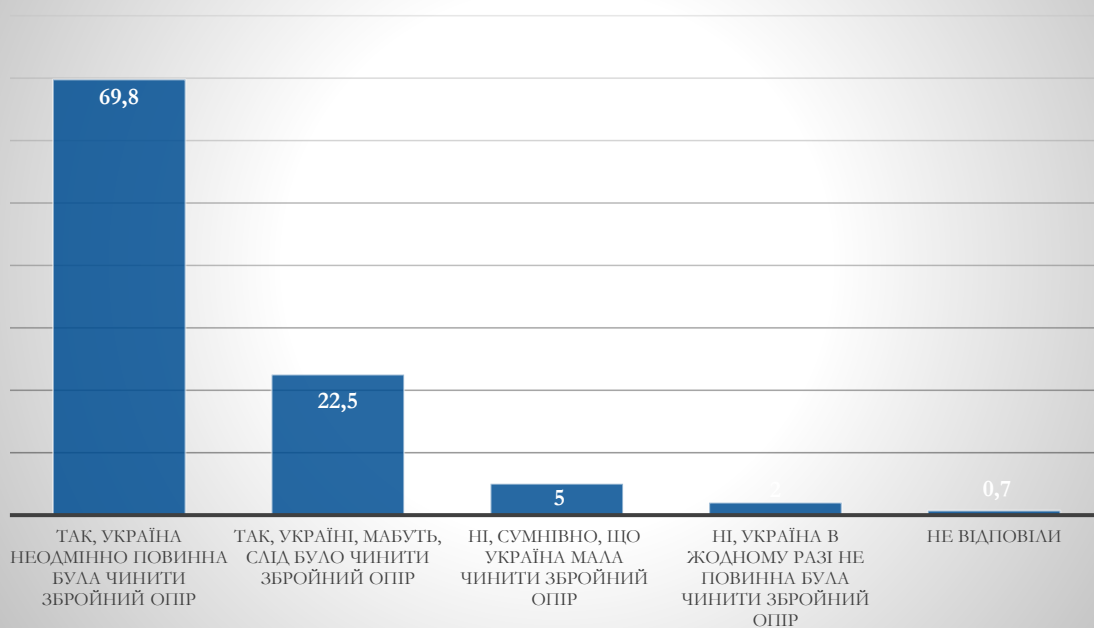
Наскільки розумно, на Вашу думку, що кожен відповідно до своїх можливостей...

- ... ділиться запасами під час кризи та війни?
- ... має особисту відповідальність сам подбати про себе під час криз і воєн?

70% опитаних впевнені в тому, що коли на Україну напала Росія, Україна мала чинити збройний опір, 22,5% - що, мабуть, слід було чинити збройний опір, 7% – або сумніваються, або категорично відкидають необхідність збройного опору (у Східному регіоні - 12%, серед тих, хто назвав рідною російську мову - 31%).

Коли на Україну напала Росія, як Ви вважали, Україна мала чи не мала чинити збройний опір?

4% опитаних відповіли, що як учасник бойових дій беруть або брали участь у захисті України, наприклад, служачи в Збройних Силах або беручи участь у збройному русі опору, 25% - що дуже або цілком охоче готові взяти в ньому

участь. Менше тих, хто дуже або цілком охоче готові взяти в ньому участь, у Південному регіоні (11%), тоді як в інших регіонах – від 23% до 30%. Чим молодші респонденти, тим частіше вони дуже або цілком охоче готові взяти в ньому участь (від 19% серед тих, кому 60 і більше років, до 32% серед тих, кому від 18 до 29 років). 21% жінок і 31% чоловіків. 17% тих, хто вважає рідною російську і 26% тих, хто вважає рідною українську мову.

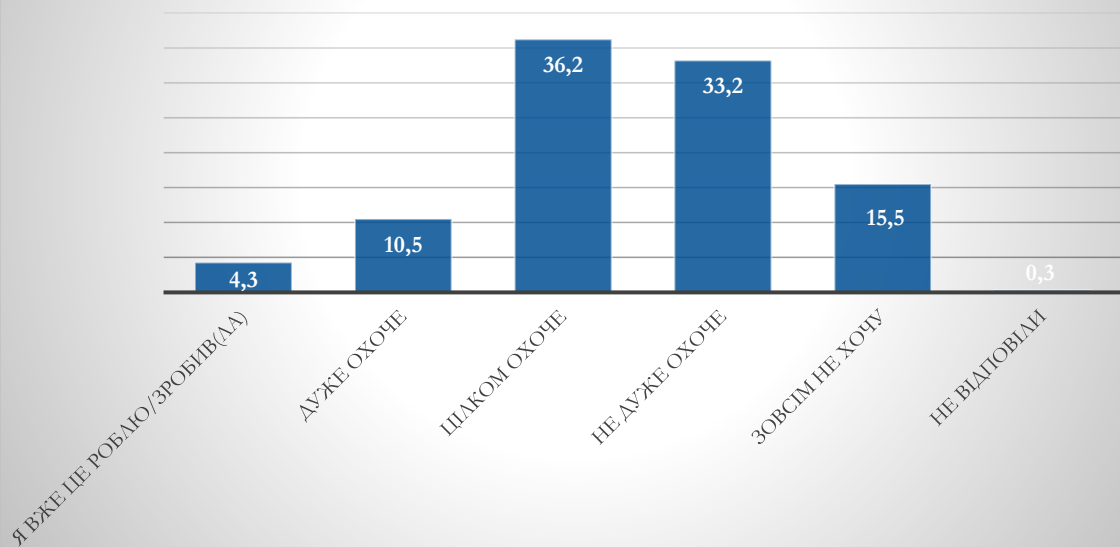
3% зазначили, що як некомбатант (волонтер) беруть або брали участь у захисті України, наприклад, працюючи в рятувальних операціях у районах, де ведуться бойові дії, 38% – що дуже або цілком охоче готові взяти в цьому участь навіть з ризиком для власного життя.

Менше тих, хто дуже або цілком охоче готові взяти участь у захисті України, у Південному регіоні (29%), тоді як в інших регіонах – від 35% до 41%. Чим молодші респонденти, тим частіше вони дуже або цілком охоче готові взяти в ньому участь (від 28% серед тих, кому 60 і більше років, до 44–46% у вікових групах молодших 50 років). 32,5% жінок і 45,1% чоловіків. 33% тих, хто вважає рідною російську і 38,5% тих, хто вважає рідною українську мову.

Якщо не ризикувати власним життям, 4% сказали, що брали б участь у цивільній обороні України як некомбатант (волонтер), наприклад, працюючи з проблемами в районах, де НЕ ведуться бойові дії, 47% сказали, що дуже або скоріше хотіли б взяти участь.

Наскільки Ви готові були б брати участь у цивільному захисті України в якості некомбатанта (волонтера)?

Однак, менша частка (16%) відповідають, що дуже або досить підготовлені до того, щоб брати участь у захисті України.

Наскільки Ви загалом відчуваєте готовність брати участь у захисті України?

80% респондентів відповідають, що волонтери обов'язково або ймовірно повинні брати участь у рятувальних операціях (наприклад, у ліквідації наслідків лісових пожеж, повеней або штормів).

Менше тих, хто вважає, що волонтери обов'язково або ймовірно повинні брати участь у рятувальних операціях, у Південному регіоні (64%), тоді як в інших регіонах – від 73% до 87%. Так вважають 66% тих, хто вважає рідною російську, і 81% тих, хто вважає рідною українську мову.

В межах опитування респондентам було запропоновано уявити такий сценарій: «велике стихійне лихо (наприклад, лісова пожежа, повінь або шторм) вразило ваш регіон. Будівлі та люди в небезпеці. Виклики для суспільства великі. За такого сценарію, на Вашу думку, волонтери повинні чи не повинні брати участь у рятувальних операціях, навіть на безоплатних засадах?»

Відповідаючи на це запитання, респонденти в переважній більшості висловили свою думку та ймовірні очікування щодо участі волонтерів у рятувальних операціях, зокрема «обов'язково» – 37,2%, а 42% зазначили, що «ймовірно, волонтери повинні брати участь».

Водночас, 44% опитаних сумарно дуже або цілком охоче готові допомогти в рятувальних роботах, якщо є небезпека для власного життя чи здоров'я. Менше тих, хто дуже або цілком охоче готові взяти в цьому участь, у Південному регіоні (30%), тоді як в інших регіонах – від 40% до 51%. Чим молодші респонденти, тим частіше вони дуже або цілком охоче готові взяти в участь в рятувальних роботах (від 30% серед тих, кому 60 і більше років, до 50% серед тих, кому від 18 до 29 років). 37% жінок і 52% чоловіків. 30% тих, хто вважає рідною російську і 46% тих, хто вважає рідною українську мову.

Сумарно 65% дуже або цілком охоче готові допомогти в рятувальних роботах, якщо немає небезпеки для власного життя чи здоров'я. Менше тих, хто дуже або цілком охоче готові взяти в цьому участь, у Східному регіоні (55,5%), тоді як в інших регіонах - від 64% до 71%. Чим молодші респонденти, тим частіше вони дуже або цілком охоче готові допомогти в рятувальних роботах (від 55% серед тих, кому 60 і більше років, до 72% серед тих, кому від 18 до 29 років). 60% жінок і 72% чоловіків. 50% тих, хто вважає рідною російську і 67% тих, хто вважає рідною українську мову.

Однак, лише 17% відповідають, що дуже або досить підготовлені до реагування на великі аварії та кризи (10% жінок і 25% чоловіків).

У підсумку результати опитування свідчать про помітну трансформацію соціальних установок українського суспільства в умовах війни та затяжної кризи. Попри загальні виклики, спостерігається зростання довіри до окремих інституцій, передусім Збройних Сил України, благодійних та гуманітарних організацій, а також певне покращення ставлення до поліції та релігійних інституцій. Така динаміка може бути свідченням посилення солідарності й мобілізації громадян навколо інституцій, що відіграють критичну роль у забезпеченні безпеки, допомоги та підтримки. Паралельно із цим простежується поступове відновлення горизонтальної довіри — зростання позитивного ставлення до сусідів, знайомих і навіть до незнайомих, хоч остання категорія все ще залишається в зоні суспільної дистанції. На тлі цих позитивних зрушень лишається стабільно низьким рівень довіри до політичних інституцій — парламенту, уряду, політичних партій, а також до системи правосуддя. Навіть за умов зниження показників повної недовіри, ці сфери не демонструють значущих зрушень у бік легітимізації та суспільного прийняття. Це може свідчити про наявність глибокої кризи інституційної довіри. Ціннісні орієнтації респондентів демонструють поступову переорієнтацію в бік якостей, необхідних для виживання та стійкості в умовах невизначеності: зростання значущості рішучості, наполегливості, відповідальності. Одночасно зростає суспільна підтримка демократичних принципів — таких як участь громадян у прийнятті рішень. Таким чином, попри масштабні втрати та виклики, українське суспільство демонструє ознаки поступової консолідації, переосмислення суспільних норм і цінностей та посилення громадянської активності.